

1000000

VWG ARNHEM EO

ledenbijeenkomst 5-11-91

Norbert Kwint

Aanwezig: 21 leden

Waarnemingenrondje

Het trekseizoen en het redelijke weer hadden voor veel velduren en dus voor veel waarnemingen gezorgd. Hieronder volgt een korte samenvatting van de grote stroom gegevens (die in hun voltaligheid later in de rubriek veldwaarnemingen komen). Op trek werden zowel Blauwe als Bruine Kiekendief waargenomen. De Klapekster bij de Brandtoren was ook weer present. Bij de telpost Ons Genoegen (Warnsborn) liet zich nog een late Roodborsttapuit zien. Verrassend was de waarneming van een Roodkeelduiker op de Bijland, een zeldzame verschijning in deze omgeving. Aldaar werd ook een Lepelaar gezien. Het laatste weekeinde van oktober leverde veel roofvogeltrek op: in 3.5 uur werden op Montferland maar liefst 94 Buizerds geteld. Ook op trek was een Slechtvalk bij Dieren. Tenslotte kon langs de Lange Juffer een Notekraker worden bewonderd.

Mededelingen

* de voorzitter riep alle leden op om aan het einde van iedere ledenbijeenkomst te assisteren bij het opruimen van het lokaal en het doen van de afwas. Iedereen knikte instemmend.

* het nieuwe jeugdblad van Vogelbescherming wordt onder de aandacht gebracht. Het heet Vrije Vogels. Voor abonnementen voor zoons, dochters, neven of nichten wende men zich tot Vogelbescherming in Zeist.

* Avifauna: twee volgende deelrapporten (watervogels en trekvogels) zijn voor een belangrijk deel af. We liggen al met al behoorlijk op schema. Het wordt nu tijd om na te gaan denken over de uiteindelijke publicatie. Er bestaat bijvoorbeeld het idee om aan het uitkomen van het boek een soortement symposium te verbinden. Concrete plannen bestaan er echter nog niet.

* Werkgroepen:

- de werkgroep Ruimtelijke Ordening houdt zich op dit moment nog steeds met de Bijland bezig. Het blijft een politiek en planologisch spanningsveld. De vinger wordt zoveel mogelijk aan de pols gehouden.
- de excursie naar de Ooypolder moest helaas worden afgelast.
- de werkgroep Kunstmatige Nestgelegenheden komt in november weer bijeen. Het enthousiasme is groot, alsook de belangstelling. Vooral niet-leden timmeren 'aan de weg'. Vermoedelijk zullen ze binnenkort ook tot het leger der leden behoren.

-Werkgroep Onderzoek (zie elders in deze Vlerk).

* Martin Bons heeft te kennen geven reeds met het penningmeesterschap te moeten stoppen. Cor de Vaan heeft zich vermoedelijk opgeworpen als nieuwe 'ping'.

* Van SOVON werd een brief ontvangen waarin het voorstel werd gedaan het bekende Broedvogel-atlasproject te herhalen (bv. vanaf 1993). Gepolst wordt in hoeverre hiervoor belangstelling bestaat

bij de diverse Vogelwerkgroep in ons land. De Vogelwerkgroep Arnhem lijkt het in principe een goed idee.
* Gegevenslevering: regelmatig wordt het bestuur benaderd door derden voor het leveren van gegevens. Hiermee wordt zo zorgvuldig mogelijk omgegaan. Inmiddels zijn een aantal 'richtlijnen' opgesteld voor het afhandelen van dergelijke verzoeken. Het komt echter ook voor dat individuele vogelaars door overheden of ingenieursbureau's worden benaderd. Natuurlijk staat het eenieder volledig vrij te doen met de verzamelde gegevens wat 'ie wil. Echter, de Vogelwerkgroep wil zoveel mogelijk als een eenheid naar buiten treden. Daarom moeten dergelijke verzoeken eigenlijk zo uniform mogelijk worden behandeld. Uiteindelijk kan het zelfs zo zijn dat de Vogelwerkgroep er, financieel, iets aan over houdt. We willen iedereen dus vragen in zo'n geval contact op te nemen met Dik Mol.

Dia's van de leden

Ditmaal was er veel belangstelling voor het vertonen van zelfgemaakte dia's door leden. Een aantal fraaie landschaps- en vogelplaten passeerden de revue. Hier volgt een korte impressie:

-Dik Mol opende het tweede deel van de avond met een kanotocht over de Biebrza in Oost-Polen. Wat begon als een drie meter breed stroompje eindigde 90 km verder en na het zien en horen van exoten als Zwarte Ooievaar, Bastaardarend en eland als een 30 meter brede rivier. Een zeer natuurlijke omgeving, in de meest pure betekenis van het woord.

-Henk Sierdsema bezoekt zo regelmatig Scandinavië en maakt talrijke foto's. Een bescheiden uitsnede hiervan vormden o.a. een Morinelplevier, Alpensneeuwhoen en een op Drieteenmeeuwen jagende Giervalk. -Een van de Shetland Eilanden was eens een reisdoel van Herman van Steenwijk. De toen gemaakt dia's kwamen op deze avond mooi van pas. Hoewel het niet meeviel om de schapen heen te fotograferen, lukte dit toch en kregen we allemaal zin om naar deze tochtige uithoek van Europa te gaan.

-Ook Jos van der Leygraaf zette koers naar Noord-Europa en wel naar IJsland. Heel fraai waren de oogwimpers van de Papegaai-duikers en ook de landschappen die hij ons voortoverde.

-Fokko Erhart maakte met ons een uitstapje naar de omgeving die hij op een leuke manier had vastgelegd op de gevoelige plaat. Bosbeelden werden afgewisseld met kikkerperspectieven van de Meinerswijk.

-Tenslotte bracht Jan Elferink het kraanvogelparadijs Rugen onder bereik. In oktober vertoefde hij daar temidden van vele duizenden van deze vogels. Hij was er in geslaagd zowel het schiereiland als de vogels mooi te vereeuwigen.

Wij namen ook deze dia's tot ons en waren unaniem van mening dat een dergelijke avond heel gezellig en leuk kan zijn.

vogels kijken in de bijland

Fokko Erhart

Binnenkort is het weer zover!!! De (jaarlijks terugkerende) excursie, onder leiding van Thom Renssen, naar de Byland. De excursie wordt gehouden op 25 januari. Zowel de startplaats als de tijd zijn hetzelfde als vorig jaar: namelijk om 9 uur bij het postkantoor bij het centraal station.

De excursie gaat per auto naar de Byland, alwaar de tocht te voet verder gaat. Heb je, na lezen van deze aankondiging, zin om mee te gaan dan kan je je opgeven bij de leider van deze excursie (Thom R. tel. 085-620434). Geef je minstens één week voor de excursie op, om de organisatie goed te laten verlopen.

Wellicht weet je nog hoe leuk het vorig jaar was, of hoe je net dit spektakel hebt moeten missen. Zet de traditie voort, danwel laat deze happening dit jaar niet aan je neus voorbij gaan!!!! Om je warm te maken voor de excursie volgt hier een korte beschrijving van het gebied en zijn vogels.

De Bijland is een grote zandwinplas, gelegen bij Lobith/Tolkamer. Tijdens de trek en in de winter wordt dit water benut als slaap- en foerageerplaats voor veel watervogels.

Soorten die hoogst waarschijnlijk tijdens de excursie waargenomen kunnen worden zijn: Eenden als Wintertaling, Krakeend en misschien een enkele Slobeend. Broedvogels uit het "hoge noorden", als Grote Zaagbek, Nonnetje en Brilduiker. Tevens uit het noorden komen de ganzen (Kol- en Rietgans, maar ook is er kans op Canadese gans en Grauwe Ganzen en wie weet nog enkele andere zeldzame soorten????).

Tijdens de excursie zullen waarschijnlijk ook alle in Nederland voorkomende zwanen de revue passeren. Dus een mooie kans om het verschil eens te zien!

Naast dit zwemend gevogelte is er ook kans op soorten als Waterpieper, Putter en als we geluk hebben Fraters.

Het verloop van de excursie zal er als volgt uitzien. Aangekomen bij de Bijland zal daar een wandeling van een 6 à 7 kilometer gehouden worden. Neem dus laarzen, broodjes en koffie mee. In de loop van de dag zullen ook nog andere leuke plekjes in de omgeving bekeken worden. Denk aan de Aalscholverkolonie in de Kijfwaard en de plassen in de Lobberdense Waarden. Het is de bedoeling om tegen vijf uur weer terug te zijn in Arnhem.

veldwaarnemingen

Henk Sierdsema, Remco Wester

Met de stortbuien afgelopen oktober, was deze maand nou niet écht de maand om erop uit te trekken. Toch vormde deze maand het hoogtepunt sinds mei met maar liefst 68 waarnemingen! Zetten we het aantal waarnemingen van de afgelopen maanden op een rij, dan halen we de vakantiemaand daar precies uit.

Mei (34), juni (2), juli (9), augustus (14), september (31) en oktober (68). Van november is nog niet alles binnen, zodat die hopelijk in de volgende Vlerk vogelrijk naar voren komt. Leuke waarnemingen zijn dit keer o.a. een Roodkeelduiker, Lepelaar en... ach zie zelf maar!!

Oude waarnemingen?? Blijf ze vooral insturen!

Mei

Roerdomp	1-5	1	Ossenwaard (Zwijnenburg)
Ooievaar	5-5	2	Dieren (Kwint)
Rode Wouw	19-5	1	Terlet (Erhart)
Rode Wouw	22-5	1	Meinerswijk (Schoppers)
Rode Wouw	29-5	1	Oude rijn (Boonstra)
Kleine Plevier	22-5	5	Meinerswijk (Schoppers)
Bonte Strandloper	13-5	3	Bijland (Zwijnenburg)
Roodkeelpieper	8-5	1	Lamme ijssel (Kwint)
Noordse Gele Kwik	totaal	3	waarnemingen 41 exemplaren
Beflijster	19-5	1	Terlet (Erhart)
Europese Kanarie	11-5	1	Terletse heide (Erhart)
Putter	8-5	4	Pannerden (Zwijnenburg)
Ortolaan	11-5	1	Rozendaalse veld (Erhart)

Juli

Ooievaar	6-7	1	Elsberg (Kwint)
Canadese Gans	26-7	1	Meinerswijk (Schoppers)
Rode Wouw	18-7	1	Kl Gelderse W. (Zwijnenburg)
Visarend	13-7	1	Giesbeek (Erhart)
Raaf	21-7	1	Rozendaalse veld (Bonder)

Augustus

Lepelaar	24-8	1	Olburgen (Winkelhorst)
Canadese Gans	22-8	58	Lobberd W. (Zwijnenburg)
Bruine Kiekendief	totaal	3	waarnemingen 3 exemplaren
Patrijs	totaal	2	waarnemingen 3 exemplaren
Kr.bekstrandloper	25-8	11	Huissense waarden (Erhart)
Rosse Grutto	25-8	1	Huissense waarden (Erhart)
Visdief	22-8	3	Bijland (Zwijnenburg)
Visdief	22-8	1	Bijland (Zwijnenburg)
Grote Gele Kwik	9-8	1	Arnhem (Erhart)
Tapuit	22-8	1	Ossenwaard (Zwijnenburg)
Putter	25-8	2	Huissense waarden (Erhart)

September

Lepelaar	7-9	1	Olburgen (Winkelhorst, Kwint)
Canadese Gans	totaal	4	waarnemingen 181 exemplaren
Rode Wouw	21-9	1	Dierense uiterwaarden (div.)
Rode Wouw	22-9	1	Rozendaalse veld (Kwint)
Rode Wouw	29-9	1	Pannerd. W. (Zwijnenburg)
Bruine Kiekendief	totaal	2	waarnemingen 2 exemplaren
Visarend	7-9	1	Oude waal (Knijn)
Visarend	28-9	1	Pannerd.W. (Zwijnenburg)
Smelleken	29-9	1	Pannerd.W. (Zwijnenburg)
Goudplevier	13-9	1	Meinerswijk (Bonder)
Kr.bekstrandloper	1-9	1	Huissense waarden (Leygraaf)
Bonte Strandloper	19-9	8	Oude waal (Zwijnenburg)
Visdief	17-9	1	Spijk (Zwijnenburg)
IJsvogel	21-9	1	IJssel dieren (div.)
Roodkeelpieper	21-9	1	Dierense uiterwaarden (div.)
Grote Gele Kwik	totaal	3	waarnemingen 5 exemplaren
Paapje	13-9	10	Terletse heide (Kwint)
Paapje	29-9	6	Terletse heide (Kwint)
Tapuit	totaal	2	waarnemingen 4 exemplaren
Raaf	totaal	2	waarnemingen 7 exemplaren
Putter	17-9	4	Spijk (Zwijnenburg)

Oktober

Roodkeelduiker	28-10	1	Bijland (Zwijnenburg)
Lepelaar	16-10	1	Oude waal (Zwijnenburg)
Brandgans	4-10	2	Pannerden (Zwijnenburg)
Blauwe Kiekendief	totaal	3	waarnemingen 3 exemplaren
Buizerd	11-10	94	Stokkum (Zwijnenburg)
Buizerd	26-10	70	Keulse slagen (Zwijnenburg)
Smelleken	totaal	3	waarnemingen 3 exemplaren
Boomvalk	2-10	1	Ossenwaard (Zwijnenburg)
Slechtvalk	28-10	1	Oude waal (Zwijnenburg)
Patrijs	9-10	11	Ijsseloord (Bonder)
Zilverplevier	totaal	3	waarnemingen 13 exemplaren
Bonte Strandloper	totaal	3	waarnemingen 49 exemplaren
Houtsnip	26-10	1	Stokkum (Zwijnenburg)
Velduil	26-10	1	Vliegveld terlet (Erhart)
IJsvogel	9-10	1	Meinerswijk (Schoppers)
IJsvogel	9-10	2	Ossenwaard (Zwijnenburg)
Groene Specht	totaal	3	waarnemingen 3 exemplaren
Waterpieper	totaal	3	waarnemingen 8 exemplaren
Grote Gele Kwik	4-10	1	WR-hei (Kwint)
Grote Gele Kwik	19-10	1	Velperplein arnhem (Erhart)
Paapje	15-10	2	Elsberg (Bonder)
Roodborsttapuit	20-10	3	Staatshei (Erhart)
Tapuit	totaal	3	waarnemingen 6 exemplaren
Klapekster	totaal	10	waarnemingen 10 exemplaren
Notenkraker	12-10	1	Arnhem (Vwg arnhem e.o.)
Raaf	totaal	13	waarnemingen 25 exemplaren
Putter	totaal	4	waarnemingen 119 exemplaren
Barmsijs	26-10	1	Terletse heide (Erhart)
Ortolaan	4-10	1	WR-hei (Kwint)

November

Grote Gele Kwik	1-11	1	Arnhem, Noordpad (Sierdsema)
Roodborsttapuit	4-11	1	Hoge erf (Erhart)
Putter	4-11	2	Hoge erf (Erhart)

trektellen najaar 1991

Jan Schoppers

Inleiding

In het najaar van 1991 is voor het elfde achtereenvolgende jaar trek geteld in Arnhem. Dit is gedaan op de trektelpost Ons Genoegen op het Landgoed Warnsborn. De volgende personen hebben ervoor gezorgd dat de telpost bijna dagelijks bezet was: Fokko Erhart, Rob Lensink, Jan Schoppers, Henk Sierdsema en Herman van Steenwijk.

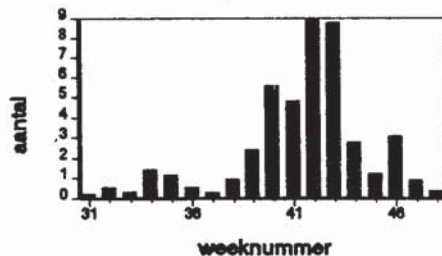
Er is geteld volgens de richtlijnen van de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen. Voor de bewerkingen van het materiaal zijn de methodieken gebruikt zoals is beschreven in Lensink en Kwak (1985).

Resultaten

Bij het opstellen van dit artikel waren er 90 tellingen binnen en verwerkt. Er zullen er nog zo'n tien volgen om het beeld voor dit najaar compleet te maken. De gegeven resultaten zijn dus voorlopig van aard. In de figuren hierna wordt de gecorrigeerde seizoenssom voor de ochtendtellingen (GSot) per standaardweek gegeven. Door middel van een aantal figuren worden enkele resultaten besproken.

Door de tellers zijn 86 soorten opgeschreven, daarmee behoort 1991 tot de betere jaren voor wat betreft het aantal soorten. Het hoogste aantal tijdens een ochtendtelling was 36. Het aantal exemplaren was uitgesproken laag. Met een GSot van 44506 behoort het duidelijk tot de magere (na)jaren (figuur 1). Het eerste kleine piekje, rond week 34, komt voor 95% op rekening van de zwaluwen.

Exemplaren

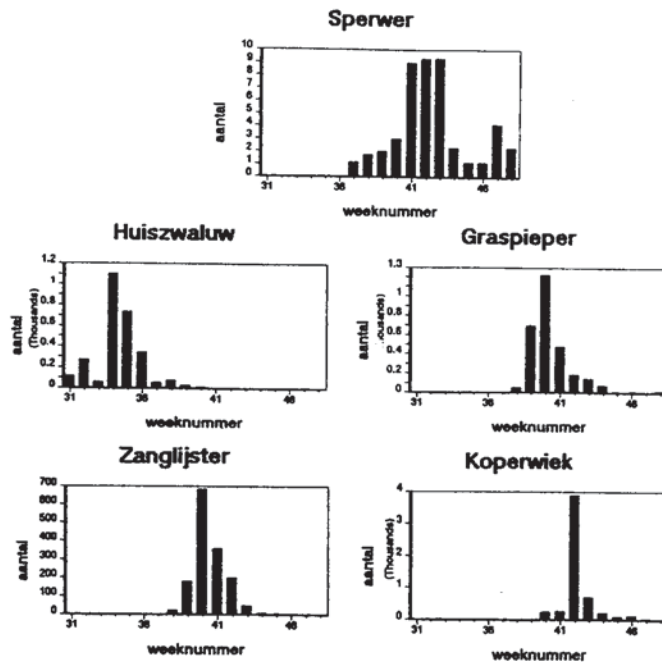
Figuur 1. Aantal getelde vogels (GSot) najaar 1991

De Sperwer (GSot 45) beleefde ook een van haar mindere jaren (figuur 2). Waarschijnlijk zijn een aantal buiten het gezichtsveld van de waarnemer gepasseerd. In oktober was een periode met oostenwind er de oorzaak van dat ze op grote hoogte overvlogen. Ook dit jaar kwam de hoofdmoot weer gelijktijdig door met die van de Vink en Keep.

De Huiszwaluw (figuur 2) verbrak met een GSot van 2830 het oude record van 1982. Het grootste gedeelte passeerde van eind augustus tot begin september.

De Graspieper (figuur 2) heeft een sterk gepiekt doortrekverloop. Half oktober hebben de meeste ons land al verlaten op weg naar het zonnige zuiden.

De lijsters hadden een gemiddeld tot goed najaar. Met een GSot van 1525 (figuur 2) had de Zanglijster een van haar topjaren. De grootste aantallen kwamen langs in de eerste helft van oktober; een week eerder dan de Koperwiek (figuur 2). Ook van deze lijster passeerden er meer dan normaal. Nog nooit kwamen er 2485 exemplaren langs in de ochtendtellingen.

Figuur 2. GSot van een aantal waargenomen soorten, najaar 1991

Tenslotte

Soorten die het goed deden waren Aalscholver, Wulp, Huiszwaluw, Boomleeuwerik, Boompieper, Zanglijster, Koperwiek, Vlaamse Gaai, Ortolaan en IJsgors.

Naar het zich laat aanzien is de invasie van de Vlaamse Gaai in 1991 over Nederland niet zo massaal als die in 1983 (GSot resp. 79 en 131). De Boomleeuwerik lijkt weer omhoog te klimmen uit zijn dal.

Soorten die het slecht deden waren Sperwer, Kievit, meeuwen, Veldleeuwerik, Grote Gele Kwikstaart, Witte Kwikstaart, Heggemus, Roek, Ringmus, Vink/Keep, Sijs en Rietgors.

Een periode met oostenwind en met slecht weer zijn waarschijnlijk de oorzaken dat van de hiervoor genoemde soorten minder exemplaren opgemerkt zijn door de waarnemers dan in andere jaren. Van de Grote Gele Kwikstaart valt op dat er in Arnhem dit najaar ook nog weinig exemplaren zijn waargenomen.

Tot slot nog enkele leuke/bijzondere soorten die door de diverse trektellers werden gezien: Visarend, Zwarte Ruiter, Groenpootruiter, Roodkeelpieper, Notekraker, Ekster en Europese Kanarie.

Fokko Erhart

Inleiding

De Meinerswijk is in 1991 opnieuw geïnventariseerd op broedvogels. Dit was de vierde inventarisatie op rij. De Meinerswijk is een 249 ha grote uiterwaard. Het gebied wordt aan de noord- en zuidzijde ingeklemd door de stad Arnhem. Het gebied bestaat uit weilanden die worden afgewisseld door waterplassen, bosjes en rietkragen. Voor een exacte beschrijving wordt verwezen naar het eerder verschenen rapport met betrekking tot de broedvogelinventarisatie van 1988 (Erhart & Lensink 1989). Het gebied is de afgelopen vier jaar veranderd. Naast het afronden van ontgroningen is de winterdijk ook nog eens verzaagd. Tevens is een begin gemaakt met het in praktijk brengen van de plannen van bureau Stroming. Dit heeft betrekking op zowel de inrichting als het beheer van de uiterwaard. Evenals de voorgaande jaren worden hier de resultaten beschreven. Met name het feit dat het gebied nog zo volop veranderd wordt, maakt het interessant iedere jaarlijkse situatie goed vast te leggen.

Methode

Het gebied is geteld volgens de BMP-methode (SOVON, 1985). In 1991 zijn er zeven ochtendbezoeken en vier avondbezoeken gebracht. In totaal duurde het onderzoek 42.55 uur. Dit resulteert in een onderzoeksintensiteit van tien minuten per ha. Deze is te vergelijken met de voorgaande jaren, hoewel het aantal ochtendbezoeken kleiner was. Dit wordt enigszins gecompenseerd door een groter aantal onderzoeksuren in de avond. Het weer tijdens de inventarisatieronden is van invloed op de gevonden resultaten. Daarom is geprobeerd om tijdens gunstige weersomstandigheden te inventariseren. Dit is niet altijd gelukt. In april was het goed weer tijdens de bezoeken. In de tweede helft van mei en in juni echter, waren de temperaturen ver beneden het gemiddelde en liet de zon zich nauwelijks zien. Gedurende het ochtendbezoek in juni regende het enige tijd.

Resultaten

In 1991 zijn in vergelijking tot de drie voorgaande jaren, de meeste territoria en eveneens de meeste soorten vastgesteld. Het aantal territoria bedroeg 952 in 1991. In 1988-1990 waren dat er respectievelijk 696, 785 en 866.

Het aantal soorten was 71 in 1991. In 1988-1990 werden respectievelijk 62, 67 en 64 soorten geteld.

Vijf nieuwe soorten werden in 1991 gevonden. Dit waren: Grauwe Gans, Wintertaling, Kwartelkoning, Nachtegaal en Zanglijster. Echter, een aantal soorten verdwenen: Zomertaling, Watersnip, Turkse Tortel, Veldleeuwerik, Gekraagde Roodstaart en Braamsluiper.

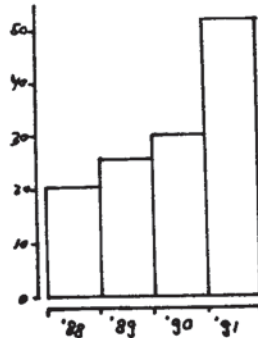
Het record van de meeste territoria per soort is, na drie jaar voor de Bosrietzanger te zijn geweest, overgenomen door de Huismus (91 territoria).

Enkele soorten

In 1991 zijn een groot aantal soorten en territoria vastgesteld. Niet alle 71 soorten worden hier besproken. In dit artikel beperk ik me tot de soorten met een opmerkelijk aantalsontwikkeling. Voor de meeste soorten geldt dat het aantal in 1991 gevonden territoria vergelijkbaar is met 1990 (zie ook Vlerk 1990-3).

Het voorkomen van de watervogels lijkt de afgelopen jaren, over het algemeen, stabiel. De Kuifeend lijkt hierop een uitzondering te vormen. De soort neemt toe (figuur 1). Het vermoeden bestaat dat het aantal Kuifeenden de afgelopen jaren is gestegen, doordat het rijwater schoner is geworden. De hoeveelheid beschikbaar voedsel (driehoeksmosselen) zou hierdoor toegenomen zijn. Het nog steeds stijgende aantal kuifeenden doet vermoeden dat de voedselsituatie nog steeds aan de verbeterende hand is.

Het voorkomen van de weidevogels vertoont een neergaande lijn. Het aantal territoria van de Grutto, over de afgelopen vier jaar, nam af van twaalf tot zeven. Niet met alle weidevogelsoorten gaat het even slecht. De Veldleeuwerik lijkt echter definitief verdwenen en ook de Zomertaling werd in 1991 niet meer gevonden. De Slobeend neemt, evenals de Grutto, langzaam maar gestaag af. De Scholekster en de Kievit lijken zich te kunnen handhaven.

Figuur 1. Aantal territoria van de Kuifeend (88-91)

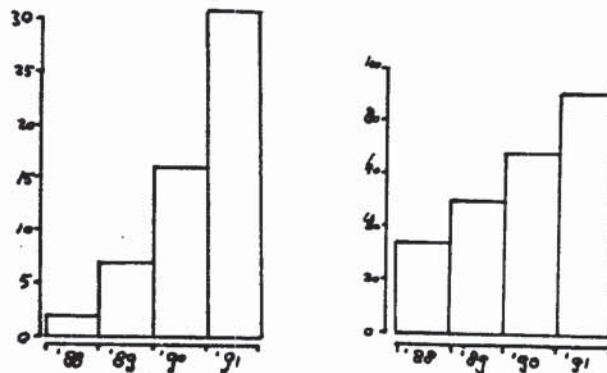
De trend bij de roofvogels en uilen lijkt positiever. De Torenvalk handhaaft zich jaarlijks met een paar. Voor zowel de Steenuil als de Ransuil is 1991 een recordjaar. Wellicht is de hogere onderzoeksintensiteit in de avonduren hiervoor een gedeeltelijke verklaring.

De soorten waarvan het voorkomen gebonden is aan ontgroningen nemen in het onderzoek een speciale plaats in. In de Meinerswijk wordt frequent ontgrond en zodoende doet zich jaarlijks een andere situatie voor. Voor de Kluut en de Kleine Plevier lijken de aantallen gelijk aan die van de voorgaande jaren. Bij de Visdief heeft zich een spectaculaire toename voorgedaan tot 14 paar.

De standvogels en deeltrekkers lijken toe te nemen. Ter illustratie is in figuur 2 het voorkomen van de Winterkoning over de afgelopen jaren te zien.

Een stijgende lijn is eveneens te zien bij de Heggemus en de Roodborst. Het zich nieuw vestigen van de Zanglijster lijkt eveneens binnen dit beeld te passen.

De Huismus was in 1991 de soort met de meeste territoria. Dit kwam niet geheel onverwachts, gezien de continue toename vanaf 1988 (39, 49, 68 en 91 paren). Het is niet uit te sluiten dat de gevonden toename een gevolg is van de onderzoeksmethode. De Huismus is moeilijk te inventariseren. De toegenomen ervaring van de onderzoekers kan een oorzaak zijn voor het vinden van meer territoria.

Figuur 2. Aantal paren van Winterkoning (links) en Huismus (rechts) 1988-1991 in de Meinerswijk

Tot slot

Hierbij wil ik Jan Schoppers en Holmer Vonk bedanken voor de geleverde inspanningen in het veld.
Het blijkt dat de vogelbevolking van de Meinerswijk in beweging is en blijft. Dit komt vooral door de invloed van de mens.
Het blijft, ook na vier jaar, interessant om dit gebied te inventariseren. Hopelijk kan in 1992 het vijfde jaar aan de lijst worden toegevoegd.

nieuwe tellingen

Henk Sierdsema, Rob Vogel en Jan Schoppers

Akkervogeltellingen

Dit winterseizoen zijn we begonnen met een nieuw project: de akkervogeltellingen. De bedoeling van dit project is om inzicht te krijgen in de wintervogelbevolking van de akkers en graslanden op en langs de randen van de Veluwe. Tot nu toe zijn er maar heel weinig gegevens van niet-broedvogels op akkers vastgelegd. Enkele PTT-routes doen wel eens een stukje agrarisch gebied aan. En verder is alles wat we weten beperkt tot enkele losse meldingen uit het waarnemingenarchief. Toch kunnen we een beetje inschatten wat we ongeveer zullen gaan zien.

Waarom akkers en graslanden?

Het idee om de wintervogelbevolking van akkers en graslanden te gaan bekijken is zoals al gezegd voortgekomen uit kennisgebrek. We weten wel ongeveer wat er zit, maar er staat maar weinig op papier. Het tellen van vogels op akkers en graslanden is bovendien relatief eenvoudig: in tegenstelling tot in bosgebied hebben we hier een belangrijk hulp aan onze ogen en de onmisbare verrekijker (bij sommige fanatiekelingen de telescoop).

Waarom op de Veluwe?

Voorlopig willen we dit nieuwe project beperken tot de agrarische gebieden op en langs de randen van de Veluwe? Hier liggen een aantal kleinere agrarische gebieden. Ze liggen allemaal op zandgrond en grenzen veelal aan bos. Door ons voorlopig te beperken tot de Veluwe houden we het project overzichtelijk en de variatie tussen de akkers en graslanden klein. Dit is van belang om bij een klein aantal telgebieden nog wat steekhoudende uitspraken over de vogelbevolking ervan te kunnen doen.

Welke vragen willen we beantwoorden met dit project?

Door flink wat te gaan tellen willen we natuurlijk meer bereiken, dan het vullen van aantekenboekjes. De volgende vragen hopen we op te lossen met dit project:

- Welke vogelsoorten kunnen we aantreffen op akkers en graslanden in het winterhalfjaar?
- In welke aantallen?
- Is er verschil tussen de verschillende gewassen (grasland, geploegde maisakker, stoppelveld van maisakker, etc, etc.)?
- Wat zijn de verschillen tussen agrarisch gebied en heide-terrein?
- Welke invloed heeft de nabijheid van het bos?
- Welke invloed heeft de grootte van het open gebied en de nabijheid van andere open gebieden?

Een flinke hoop vragen om op te lossen. En daar hoort een onderzoeksmethode bij om al het benodigde basis-materiaal te verzamelen?

Het veldwerk

Project? Een hoop vragen? Onderzoeksmethode? Basis-materiaal? Dat klinkt nogal moeilijk, zult u zeggen. Dan zal wel niet eenvoudig zijn om mee te doen met deze tellingen. Niets is echter minder waar.

De methode in het kort:

- integrale telling van proefvlakken van 25-50 ha. Grotere gebieden opdelen in verschillende proefvlakken. Kleinere mag ook (met name als het open gebied domweg niet groter is). Met integrale telling wordt bedoeld: flink rondstruinen (maximum afstand 100 m) en dus niet alleen over de paden lopen! Anders worden al die kleine zangertjes alsnog gemist. Vraag indien mogelijk wel even toestemming aan de boer/beheerder. Bij NM en GL zal in een keer een vergunning worden aangevraagd.
- niet alleen proefvlakken in agrarisch gebied (graslanden en akkers), maar ook op heidevelden.
- voorlopig een telling per maand, viermaal per winterhalfjaar (november t/m februari) in het weekeinde het dichtste bij de 22e van de maand. Bij voldoende belangstelling kunnen we het aantal maanden uitbreiden. Liefhebbers kunnen een bepaald akkergebied ook vaker per maand tellen.
- de telling kan op de ieder moment van de dag plaatsvinden (buiten de slaaptrekperiodes). Dit is bijvoorbeeld van belang voor mensen die eerst een PTT-telling moeten doen of 's middags inkopen voor het weekeinde moeten doen.
- Noteer per groep: soort, aantal, soort gewas waar de groep op zit of zittend in boom of bosrand. Door alles per groep te noteren kunnen we namelijk inzicht krijgen in groepsgroottes en groepssamenstelling: welke soorten zitten vaak bij elkaar?
- Welke soorten? Alle soorten die op of boven (Torenvalk) de akkers/grasland/heide zitten. Ook soorten die langs de randen van het open gebied zitten, kunnen meegenomen worden (maar dan wel expliciet vermelden dat ze in de bosrand/hogere begroeiing zitten).

Dit winterseizoen ('91-92) zal een proefseizoen worden.

Te verwachten resultaten

Omdat we niet voor het eerst buitenkomen, kunnen we al een aardig idee geven van wat we verwachten te zullen gaan vinden.

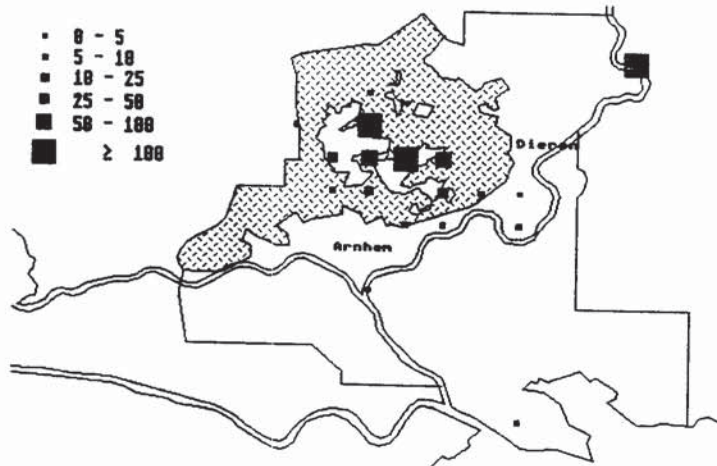
Een leuke soort, die bijna vaste prik is op de akkers op en langs de Veluwe is de Geelgors. Groepjes van enkele tientallen Geelgorzen bij elkaar waren vroeger geen uitzondering; tegenwoordig zeker wel.

Zolang Koning Winter zijn toorn inhoudt, kunnen we op akkers regelmatig groepjes Boomleeuwerikken tegenkomen. Ook Veldleeuwerikken zijn geen ongewone verschijning op akkers; in het vroege voorjaar kunnen we ze ook op de heide vinden, terwijl ze daar midden in de winter bijna ontbreken. Op de heidevelden zullen met name Graspiepers en Rietgorzen de dienst uitmaken. Graslanden zijn favoriet bij onder andere lijsters en vink-achtigen. Kraaien en Eksters zijn bepaald geen gewone verschijning op de agrarische gebieden boven op de Veluwe, maar wel langs de randen. Kokmeeuwen ontbreken (bijna) helemaal boven de Veluwe. Een enkele keer kunnen we zeldzamere soorten tegenkomen, zoals de IJsgors. Deze moet zeker in het najaar algemener zijn, dan we nu denken. In de winter van 1986/'87 werd ons land overspoeld door Strandleeuwerikken. Met name op de akkers en plagplekken op de Veluwe konden

we flink wat van deze vogels tegenkomen. Dit is van de weinige 'akkevogels' waarvan we goed overzicht 'op papier' hebben. In figuur 1 is de verspreiding van waargenomen Strandleeuwerikken in ons werkgebied weergegeven.

Bij uitbreiding van de telmaanden naar bijvoorbeeld augustus-september kunnen we ook allerlei doortrekkers tegenkomen. Naast bovengenoemde soorten valt hierbij bijvoorbeeld te denken aan kwikstaarten, obscure piepertjes en Ortolanen.

Voor wie enthousiast is geworden en/of de twijfelaars voor opgave en/of meer informatie kunt u terecht bij Henk Sierdsema, Noordpad 52, 6822 JJ, Arnhem, 085-453623. Die kan bekijken welke gebieden al geteld worden en zorgen voor kaartjes etc. Doet u ook mee ?!

Figuur 1. Het voorkomen van de Strandleeuwerik in Midden-Gelderland. De Veluwe springt er flink uit. Buiten de Veluwe is echter zeker sprake van een onderschatting.

Aanleiding

Tijdens een bijeenkomst van de Werkgroep Onderzoek kwam boven water dat er een aantal hiaten zijn in het wintertelprogramma van de Vogelwerkgroep.

Gebleken is dat van soorten als Dodaars, Waterhoen, IJsvogel en Grote Gele Kwikstaart niet veel bekend is over de winterpopulatie binnen ons werkgebied.

De Werkgroep Onderzoek hoopt dat hier door het (regelmatig) tellen an beken, waterlopen en vijvers tijdens het winterhalfjaar, meer duidelijkheid over zal komen.

Hoe, wat waar en wanneer?

Voorbeelden van te tellen waterlopen e.a. zijn: Sonsbeek, Park Presikhaaf, Park Rozendaal, Linge, Eldensche Zeeg, Zevenaarse Wetering, Beekhuizerbeek en de sprengen bij Laag Soeren. Hier worden slechts een aantal voorbeelden genoemd.

De tellingen kunnen te voet of met de fiets worden uitgevoerd, afhankelijk van het gebied. De telperiode is van 1-7 januari. Naar gelang het resultaat en de motivatie kunnen nog extra tellingen worden gedaan. Deze winter is in eerste instantie een proefjaar, waarmee we de strategie voor de komende winters kunnen bepalen. De telling kan geschieden van een uur na zonsopkomst tot een uur voor zonsondergang. De beste tijd is 's morgens vroeg. Naast deze reguliere telling zijn extra tellingen en waarnemingen natuurlijk welkom.

Welke vogelsoorten? Alle soorten die in zekere mate gebonden zijn aan (open) water. Ook soorten die foerageren op de aangrenzende percelen moeten worden geteld en opgeschreven.

Elke telling wordt ingevuld op een telformulier. Per transect worden de aantallen per soort genoteerd. Indien mogelijk worden leeftijd en geslacht ook vermeld.

Informatie en vragen over deze telling verkrijgbaar bij c.q.
richten aan: Jan Schoppers
IJssellaan 11-3
6826 DD Arnhem
085-642331

Als je wilt meedoen aan deze telling, geef je dan op bij Jan. Ervaring is niet gewenst. Greenhorns kunnen meegaan met 'oude rotten'.

vogels in tsjechoslowakije

Peter Waanders

Inleiding

In het kader van mijn studie heb ik in 1991 samen met een studiegenoot vier maanden (begin april tot eind juli) doorgebracht in Tsjechoslowakije (drie maanden stage, een maand vakantie). Een onderdeel van onze werkzaamheden was het uitvoeren van vogelonderzoek. In twee artikelen zullen, naast een algemeen beeld van de vogelbevolking van dit land, de resultaten van het onderzoek aan de orde komen. Ook wordt ingegaan op de problemen waarmee men kampt met betrekking tot de vogelbescherming.

Algemeen

Tsjecho-Slowakije (zie kaartje 1) is van west naar oost onderverdeeld in de gebieden Bohemen, Moravië en Slowakije. Het landschap is over het algemeen heuvelachtig. Het land, dat ruim 3,5 keer zo groot is als Nederland, heeft eveneens 15 miljoen inwoners. De dichtstbevolkte streken zijn Bohemen en Moravië. Hier vinden we veel industrieën, en grote oppervlaktes grond worden gebruikt door collectieve landbouworganisaties. Opvallende soorten zijn hier o.a. Kwartel, Klapekster en Ooievaar. Langs de grenzen komen enkele bergachtige streken voor, die beschermd zijn als Nationale Parken of Beschermd Landschappen. Hier vindt men vogels van bos- en bergachtige streken, zoals Zwarte Ooievaar, diverse uilesoorten (o.a. Oehoe), Havik, Wielewaal, Raaf. Zowel in Bohemen als Moravië hebben de langs de noordgrens gelegen bossen ontzettend te lijden van luchtverontreiniging, die grotendeels door Poolse industriegebieden wordt veroorzaakt. Veel bossen zijn in gebruik voor houtproductie.

Figuur 1. Tsjecho-Slowakije met 't onderzoeksgebied Bílé Karpaty

Slowakije heeft een meer natuurlijk, "ruiger" karakter. Hier vindt men de bekende Hoge Tatra (top 2665 m.), middelgebergten en uitgestrekte bossen. De landbouw is hier minder ontwikkeld. Veel gebieden zijn Nationaal Park of Beschermd Landschap. Slowakije is minder dichtbevolkt dan de rest van het land. Ook het leven is primitiever. Vanwege de rust komen er o.a. wolven, beren, lynxen en diverse soorten arenden voor. In de vakantie heb ik in dit deel van het land rondgetrokken en o.a. Zwarte Ooievaar, Schreeuwarend, Keizerarend (met nest, 1 van de 3 paren in het hele land) gezien. Deze soort wordt echter bedreigd door Duitse eierrovers: 1 ei brengt 20.000 DM op!, Sakervalk, Waterpieper, Rotskruiper, Bijeneter en Notenkraaker waargenomen.

Vogelonderzoek

Op de grens van Moravië en Slowakije ligt het 750 km² grote beschermde landschap Bilé Karpaty, een gebied met heuvels/bergen tot 1000 m. hoogte. Het karakter van het landschap wordt vooral bepaald door de afwisseling van bossen en, uit vegetatiekundig oogpunt zeer rijke, schraalgraslanden. Daarnaast komen op de lagere plekken grootschalige landbouwgronden voor.

Doel van een beschermd landschap is het integreren van landbouw, recreatie en natuurbescherming. Binnen het landschap worden afzonderlijke natuurreservaten onderscheiden. Met de landbouworganisaties zijn afspraken voor het beheer van waardevolle graslanden, en met de bosbouwers over het kap- en plantbeheer. Er zijn enkele bossen in meer of mindere "oer"-staat gebleven.

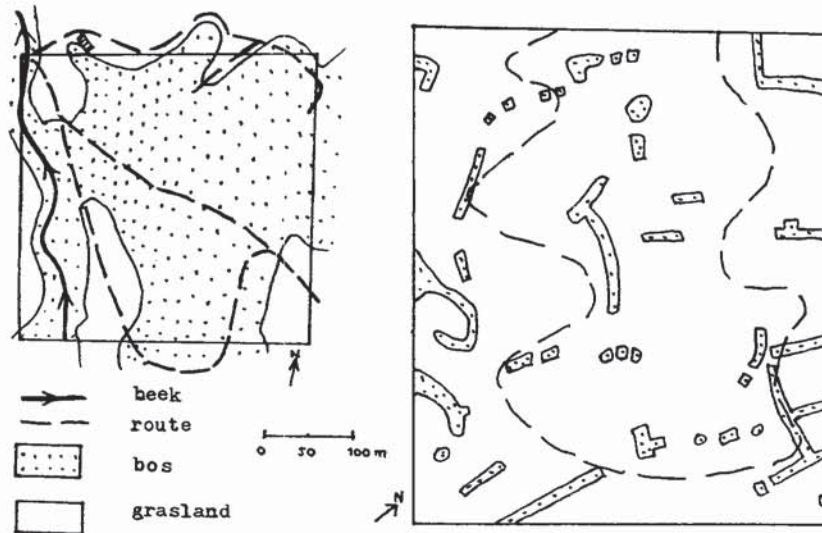
Het vogelonderzoek vond in dit gebied plaats. Het betrof de volgende 3 componenten: het uitvoeren van een BMP-achtige inventarisatie in twee plotjes, het inventariseren van een transect, en het vergaren van gegevens over de in het gebied voorkomende vogels door gewoon waarnemingen te doen op vele plaatsen.

In dit artikel komen de resultaten van het BMP-onderzoek aan bod. In een volgend artikel zal nader op het transect en de overige waarnemingen worden ingegaan.

BMP

Het BMP is uitgevoerd in twee plotjes in het reservaat + bufferzone "Jazevci" (zie kaartje 2). Plotje A, opp. 10 ha, lag in zeer moeilijk begaanbaar terrein, deels op een steile helling bedekt met loofbos, deels in ondoordringbaar struikgewas. Op enkele plekken zijn open ruimtes gekapt. Door de slechte toegankelijkheid heeft de route een vreemde vorm gekregen om toch het hele plotje te kunnen bestrijken. De hoogteligging van het plotje varieerde van 350 tot ca. 450 m. Plotje B (25 ha) vormde een onderdeel van een groot, floristisch zeer rijk graslandcomplex, doorsneden door enkele stroompjes met begeleidend geboomte, verspreid struikgewas en solitaire bomen. De hoogteligging varieerde van 415-520 m.

Figuur 2. BMP-plotjes A (links) en B (rechts)

Methode

De gebruikte methode is vergelijkbaar met die we in Nederland gebruiken bij het BMP, slechts in details treden verschillen op (o.a. wijze van noteren). Een duidelijk verschil is dat het mogelijk was gericht naar nesten te zoeken (wat we niet hebben gedaan). Tevens was het mogelijk vanaf halverwege de inventarisatieperiode na het opstellen van voorlopige soortskarten onduidelijkheden hierin in het veld te proberen op te lossen. Op de voor- en nadelen hiervan zal ik niet ingaan; we hebben deze mogelijkheid slechts summier gebruikt.

De afgelegde ligging van dit gebied maakte het noodzakelijk om gedurende het onderzoek in een in het reservaat gelegen hutje te bivakkeren. Om de tijd zo efficiënt mogelijk in te delen werd elke twee weken 2,5 dag in dit hutje doorgebracht. Hoewel dit niet geheel volgens de richtlijnen is, waren de omstandigheden hier de beperkende factoren. Bij de interpretatie werd hiermee zoveel mogelijk rekening gehouden.

Volgens de Tsjechische richtlijnen was het gebruikelijk pas vanaf half april te beginnen; de periode liep tot eind juni/begin juli. (N.B.: Het klimaat in maart-april is iets kouder dan in Nederland, maar de aankomst van de zomervogels ligt toch ongeveer gelijk, misschien door de relatief wat zuidelijkere ligging van het land).

De Tsjechische richtlijnen vonden 6 à 7 bezoeken voldoende. Wij besloten echter om er 9 te doen, waarvan er door langdurig slecht weer er een uitviel begin juni. Voor de rest was het weer tijdens de bezoeken redelijk, maar vaak wel koud. Slechts éénmaal viel er lichte regen, waarbij weer eens duidelijk te merken was dat de zangactiviteit van de vogels dan groter is dan met droog weer.

Resultaten BMP

Totaal werd 8,4 uur doorgebracht in plotje A, hetgeen neer komt op 6,3 minuten/ha. Bij plotje B (totaal 7,4 uur) lag dat op 2,3 minuten/ha.

Bij de interpretatie ben ik tamelijk streng te werk gegaan gezien de vele "afwijkingen" die er van de regels plaatsvonden. Desalniettemin is het resultaat zeer interessant (zie tabel 1).

In plot A zijn 26 soorten vastgesteld. Opvallend is de hoge dichtheid van de Tjiftjaf, veroorzaakt door een ideaal biotoop voor hem: veel struikgewas, afgewisseld met open plekken.

De Sprinkhanenrietzanger zat op een wat grotere open plek met ruigte-vegetatie.

De Draaihals wordt vermeld op de Rode Lijst van Tsjechische vogels als soort die "in de gaten gehouden moet worden".

In plot B zijn 16 soorten vastgesteld. De meeste zijn afhankelijk van de verspreide boomgroepjes en struiken.

Opvallend is de hoge dichtheid van de Geelgors en de Grauwe Gors. Voor deze laatste vormt dit reservaat één van de laatste broedgebieden in de Bílé Karpaty. Het is prachtig als je door de graslanden loopt en in bijna elk boomgroepje zit een Grauwe Gors een rinkelende sleutelbos na te doen!

Tabel 1. Aantal territoria (N) en dichtheid/100 ha (D) in A en B

soort	plotje: A (10 ha, "bos")		B (25 ha, "gras")	
	N	D	N	D
Tortelduif	2	20	1	4
Koekoek	1	10	-	-
Grote bonte specht	1	10	-	-
Draaihals	1	10	-	-
Boompieper	1	10	9	36
Grote gele kwikstaart	1	10	-	-
Heggemus	2	20	-	-
Sprinkhaanrietzanger	1	10	-	-
Grasmus	1	10	-	-
Braamsluiper	2	20	-	-
Tuinfluitier	1	10	-	-
Sperwergrasmus	-	-	1	4
Zwartkop	7	70	-	-
Tjiftjaf	15	150	2	8
Fitis	2	30	-	-
Withalsvliegenvanger	-	-	1	4
Paapje	-	-	1	4
Roodborst	4	40	2	8
Merel	4	40	1	4
Zanglijster	4	40	1	4
Koolmees	4	40	4	16
Pimpelmees	1	10	1	4
Grauwe gors	-	-	11	44
Geelgors	4	40	11	44
Vink	3	30	5	20
Putter	1	10	-	-
Groenling	1	10	-	-
Appelvink	2	20	2	8
Vlaamse gaai	1	10	-	-

Tenslotte

Wat is nu het nut van dit soort onderzoek? In de eerste plaats is het vooral van dokumenterende aard, omdat zowel de BMP- als de transect-inventarisatie de eerste zijn die hier ooit uitgevoerd werden. Het kan dus een redelijk beeld geven van de vogelbevolking in de bezochte biotopen. De opdrachtgever (instantie die het beheer voert over dit beschermde landschap) heeft zelf geen kennis in huis om hier aan te werken.

Daarnaast zullen de gegevens, hoe summier ook, gebruikt worden in de beheersplanning die voor de reservaten opgezet gaat worden. Het belang van de avifauna raakt vaak ondergesneeuwd door dat van de flora, wat geen goede zaak is gezien een aantal interessante soorten en dichtheden die we gekonstateerd hebben.

Het onderzoek streeft niet na volledig te zijn. De getallen geven een indicatie die voor de ene soort nauwkeuriger is dan voor de andere. Wanneer er geen vergelijkingsgegevens voorhanden zijn, is de bruikbaarheid ook beperkt. Hopelijk geeft het echter een aanzet tot verder onderzoek naar de (broed)vogelbevolking van dit zeer interessante gebied!

In een volgend nummer zullen de resultaten van de transect-inventarisatie besproken worden. Ook zal ingegaan worden op de problemen waar de Tsjechische vogelbescherming mee kampt en de nieuwe mogelijkheden die ontstaan zijn na de politieke veranderingen.